

DR. LENGYEL NÓRA ZSUZSANNA

PHD HALLGATÓ

PÁZMÁNY PÉTER KATOLIKUS EGYETEM JOG- ÉS ÁLLAMTUDOMÁNYI KAR DOKTORI ISKOLA

Az egyházak és az egyházi intézmények finanszírozása Magyarországon

I. Az állam és az egyház viszonya az Alaptörvény hatálybalépését követően

Az állam és az egyház egymáshoz való viszonya vizsgálatakor – így a finanszírozási kérdések esetében is – az egyik legjelentősebb kérdés az, hogy az állam különböző, egyházzal kapcsolatos intézkedései megfelelnek-e a vele szemben támasztott semlegességi követelménynek, ugyanakkor az állam kellőképpen támogatja-e az állampolgárok vallásszabadsághoz való jogának legteljesebb érvényesülését. Azzal, hogy az állam és az egyház működése különvált, megfogalmazódik a kérdés, hogy akkor mégis miért szükséges az államnak az egyházak részére támogatást nyújtani, illetve különféle mentességeket és kedvezményeket adni, miért nem a különböző vallások követői, a hívők gyülekezete az, aki biztosítja az egyházak működéséhez szükséges anyagi javakat. Az állam semleges, azonban nem közömbös, és bár egyik felekezetet, vallást sem részesítheti előnyben, illetve tartózkodik az intézményes összekapcsolódástól, mégis szükséges, hogy teret biztosítson a vallási meggyőződés számára, és ennek biztosítására megfelelő szabályokat alkosson, illetve anyagi eszközöket biztosítson ezzel járulva hozzá a vallásos állampolgárok szabad vallásgyakorlásához.

Míg 1945 előtt az egyházak komoly vagyonnal rendelkeztek, amelyből többé-kevésbe biztosítani tudták fenntartásukat, addig 1945 után a korábbi források megszűntek és átrendeződött az állam viszonya is a valláshoz, így annak intézményeihez is. Az egyházak a megmaradt egyházi intézményeket a hívek adományaiból, államsegélyből, illetve később külföldi segélyből igyekeztek fenntartani. Becslések szerint az egyház összes bevételének 60%-át tették ki a hívek adományai, 25%-a az államtól, a fennmaradó rész pedig külföldi segélyből származott, azonban az állami támogatás egyfajta függőségi viszonyt eredményezett.¹ Az előző rendszer vallásellenessége és a mindenre kiterjedő állami kontroll után természetes igényként jelent meg a vallásszabadság érvényesülésének biztosítása az állam részéről, valamint a semleges állam követelménye.

Az állam semlegességének követelményéből fakad az állam és egyház elválasztásának igénye, amely beépült a jogállamok alkotmányjogi szabályaiba², és bár az Alaptörvény hatálybalépése jelentős változást hozott a magyar jogrendszerben, az állam és az egyház elválasztásra, a lelkiismereti és vallásszabadságra vonatkozó szabályozás a korábbiakhoz képest hasonló megfogalmazást kapott, így az abból levezetett elvek és az Alkotmánybíróság döntéseiben megfogalmazottak jelenleg is érvényesek. A korábbi Alkotmány 60. § (3) bekezdése tartalmazta az állam és egyház viszonyára vonatkozó előírást, amely szerint a „Magyar Köztársaságban az egyház az államtól elválasztva működik”. Az állam és egyház szétválasztásának értelmezési kérdéseivel korábban az Alkotmánybíróság több határozatában is foglalkozott³, azonban jelen tanulmány az Alaptörvény elfogadását követő hatályos, a témában releváns szabályozás bemutatására helyezi a hangsúlyt, különös tekintettel a Magyarországon működő egyházak és egyházi intézmények finanszírozására.

A rendszerváltást követően megszilárdult az állam és egyház különvált működése, az állam vallási semlegességét az Alkotmány kifejezetten előírta és garantálta. Az Alkotmánybíróság a 4/1993. (II. 12.) AB határozatában mondta ki, hogy „az államnak vallási és a lelkiismereti meggyőződésre tartozó más kérdésekben semlegesnek kell lennie. A vallásszabadsághoz való jogból az államnak az a kötelessége következik, hogy az egyéni meggyőződés szabad kialakításának lehetőségét biztosítsa”. Az elválasztás elvéből következik, hogy az állam nem kapcsolódhat össze egyetlen egyházzal sem intézményesen, nem azonosíthatja magát egyetlen egyház tanításával sem és nem avatkozhat be az egyházak belső ügyeibe sem, és különösen nem foglalhat állást hitbeli igazságok kérdésében sem.⁴ Ugyanakkor a határozat azt is kimondta, hogy az állam nem hagyhatja figyelmen kívül a vallás és az egyház sajátosságait. Az állam és

² PACZOLAY Péter: *A lelkiismereti és vallásszabadság*. In: HALMAI Gábor – TÓTH Gábor Attila: *Emberi jogok*. Budapest, Osiris, 2003. 559.

³ A 4/1993. (II. 12.) AB határozat, ABH 1993, 48.; 8/1993. (II. 27.) AB határozat, ABH 1993, 99.; 10/1993. (II. 27.) AB határozat, ABH 1993, 105.; 18/1994. (III. 31.) AB határozat, ABH 1994, 88.

⁴ 4/1993. (II. 12.) AB határozat, ABH 1993, 48.

⁵ 4/1993. (II. 12.) AB határozat, ABH 1993, 48, 52.

¹ SCHANDA Balázs: *Állami Egyházjog. Vallásszabadság és vallási közös-ségek a mai magyar jogban*. Budapest, Szent István Társulat, 2012. 132.

az egyházak sajátos viszonyrendszere – Antalóczy Péter szerint – a következő alapelvek segítségével határozható meg:

- a vallásszabadság joga alkotmányosan biztosított alapjog, amelynek védelméről az állam törvényes eszközökkel gondoskodik;
- vallások és vallási közösségek egyenjogúsága és pluralitása;
- az állam és az egyház különvált működése;
- az állam világnézeti semlegessége;
- az egyházi autonómia;
- az állam és egyház között egyenrangú, mellérendeltségi viszony;
- az állam és egyház együttműködése a közcélok érdekében.⁶

Az állam és az egyház viszonyát az Alaptörvény elfogadását követően is ezek az alapelvek jellemzik, azonban változások figyelhetők meg a különböző jogszabályok megfogalmazásában. Az Alaptörvény VII. cikke rendelkezik a vallásszabadságról, illetve az állam és egyház viszonyáról, amely a következőképpen szól:

„(3) Az állam és a vallási közösségek különváltan működnek. A vallási közösségek önállóak.

(4) Az állam és a vallási közösségek a közösségi célok elérése érdekében együttműködhetnek. Az együttműködésről a vallási közösség kérelme alapján az Országgyűlés dönt. Az együttműködésben részt vevő vallási közösségek bevett egyházként működnek. A bevett egyházaknak a közösségi célok elérését szolgáló feladatokban való részvételükre tekintettel az állam sajátos jogosultságokat biztosít.

(5) A vallási közösségekre vonatkozó közös szabályokat, valamint az együttműködés feltételeit, a bevett egyházakat és a rájuk vonatkozó részletes szabályokat sarkalatos törvény határozza meg.⁷

Az Alaptörvény hivatkozott rendelkezéséből kitűnik, hogy az az egyházakkal kapcsolatosan több előírást tartalmaz, mint az előző Alkotmány. Az Alaptörvény külön kiemeli az egyházi autonómiát, valamint az állam és az egyházak együttműködésének lehetőségét. Mindez azonban nem jelent olyan mértékű változást, amely a korábbi alkotmánybírói határozatokban megfogalmazottakat, alkotmányjogi elveket és értelmezéseket alkalmazhatatlanná tenné, így azok továbbra is felhasználhatók és az Alaptörvény értelmezése során továbbra is irányadók.⁸

Az új szabályozás értelmében a vallási közösségekre és egyházakra vonatkozó részletszabályokat sarkalatos törvény határozza meg, így a korábbi szabályozást [a lelkiismeret és vallásszabadságról, valamint az egyházakról szóló 1990. évi IV. törvényt (a továbbiakban: Ltv.)] a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi C. törvény⁹, illetve az azt módosító 2011. évi CCVI. törvény (a továb-

biakban: Ehtv.) váltotta fel. Az új törvény – az Alaptörvény VII. cikkével összhangban és figyelemmel a nemzetközi dokumentumokra – tartalmazza a lelkiismereti és vallásszabadság lényegi tartalmára vonatkozó rendelkezéseket, valamint a vallási közösségek jogállására, működésére, az egyházként történő elismerésre, az egyházi jogi személyek nyilvántartására, átalakulására és megszűnésére vonatkozó részletszabályokat.

Az egyházak gazdálkodása bonyolult rendszert alkot, és egy sokcsatornás finanszírozási forma alakult ki, amely egyaránt tartalmaz saját bevételeket és célhoz kötött állami támogatásokat is, amelynek ismertetésére az alábbiakban kerül sor.

II. A vallási közösségekre vonatkozó új szabályozás

Az egyházakra vonatkozó szabályozás több pontja is új elemet tartalmaz – ilyen például az egyházként történő elismerés szabályozása, illetve az elismerési eljárás – azonban jelen tanulmánynak nem célja a teljes szabályozás részletes bemutatása, így csak a témához szorosan kötődő, az egyházak gazdálkodásával és finanszírozásával kapcsolatos rendelkezések kerülnek kiemelésre.

Az egyházak finanszírozásának különböző formái bemutatása előtt fontos tisztázni a jogosultak körét, azaz mely szervezetek nyerhetik el az egyházi státuszt és válnak ezáltal a különböző kedvezmények és finanszírozási módok jogosultjává.

Az Ehtv. 6. § (1) bekezdése szerint vallási közösség az Országgyűlés által elismert egyház és a vallási tevékenységet végző szervezet. Az Országgyűlés által elismert egyház a bevett egyház, amelyek listáját – jelenleg 27 egyházat – a törvény melléklete tartalmazza. A jogalkotó tehát a vallási közösséget gyűjtőfogalomként használja az elismert egyházakra és a vallási tevékenységet végző szervezetekre. A kettő közötti lényeges különbség az alapításra, illetve elismerésre vonatkozó szabályozásában jelenik meg, hiszen míg a vallási tevékenységet végző szervezet nyilvántartásba vételét a Fővárosi Törvényszék végzi kérelem alapján, addig a bevett egyházakat az Országgyűlés ismeri el. Visszatérve az Alaptörvény korábban hivatkozott cikkére, azt is szükséges kiemelni, hogy a jogalkotó külön nevesíti, hogy az állam a bevett egyházaknak biztosít sajátos jogosultságokat a közösségi célok elérését szolgáló feladatokban való részvételükre tekintettel. Kiemelendő még, hogy hitéleti oktatás szervezését, gazdasági-vállalkozási tevékenységnek nem minősülő tevékenységet és gazdasági-vállalkozási tevékenységet, továbbá tábori lelkesítő, börtön- és kórházlelkészi szolgálatot is csak a bevett egyház végezhet. Ugyanakkor, minden vallási közösségnek joga van az egyház elnevezést használni. A vallási közösség elsődlegesen vallási tevékenység céljából jön létre és működik, a törvény pedig taxatív felsorolja azon tevékenységeket, amelyek önmagában nem tekinthetők vallási tevékenységnek:

- a politikai és érdekérvényesítő tevékenység;
- a pszichikai vagy parapszichikai tevékenység;
- a gyógyászati tevékenység;
- a gazdasági-vállalkozási tevékenység;
- a nevelési, oktatási, felsőoktatási, egészségügyi, karitatív, kulturális, sport és szociális tevékenység;

⁶ ANTALÓCZY Péter: *Az állam és az egyház elválasztása*. In.: ANTALÓCZY Péter: *Egyházjog I.* Budapest, Patrocinium, 2013. 129.

⁷ Alaptörvény VII. cikk, hatályos 2012. január 1-jétől.

⁸ 22/2012. (V. 11.) AB határozat, Indokolás [40].

⁹ Az Alkotmánybíróság közjogi érvénytelenség miatt a jogszabály alkotmányellenességét állapította meg és ezért megsemmisítette a 164/2011. (XII. 20.) AB határozatával.

- a család-, gyermek- és ifjúságvédelmi tevékenység;
- az állam-, környezet- és természetvédelmi tevékenység;
- a hitéleti tevékenységhez szükséges túlmenő adatkezelési tevékenység.

A hatályos szabályozásba többnyire azonos tartalommal beemelték a korábbi, egyházak finanszírozására vonatkozó rendelkezéseket. Az egyházak finanszírozásának korábbi gyakorlatában (1990-től 2011-ig) történelmi okokból a megengedő és nagyvonalú szemléletmód dominált. Az egyházként történő nyilvántartásba vétel feltételei komoly kritériumok teljesítését nem írták elő, ugyanis legalább száz természetes személy már egyházat alapíthatott, az alapításhoz szükséges volt továbbá az egyház alapszabályának elfogadása, ügyintéző és képviselői szerv megválasztása, valamint egy nyilatkozat arról, hogy vallási tevékenység végzése céljából hozzák létre, amely nem ellentétes törvénnyel és az Alkotmánnyal. A nyilvántartásba vételhez azonban rendkívül széles anyagi, és pénzügyi előnyök kapcsolódtak. Ennek következtében nem meglepő, hogy számos olyan szervezet kapta meg az egyházi státuszt, amelyek létrehozását inkább a jogálláshoz kapcsolódó előnyös kedvezmények, nem pedig a hitéleti tevékenység folytatása motivált. Az új szabályozás ezen a rendszeren is változtatni kívánt és egy ún. értékválasztó finanszírozási modellt, egy gyakorlatilag háromelemű kategória-rendszert vezetett be, amelyben a három elem az egyház, a kormányval megállapodást kötő vallási egyesület és a vallási egyesület, amelyek az általános szabályok szerinti civil szervezetként létezhetnek.¹⁰ Az új törvény megalkotását és a szigorúbb feltételek meghatározását többek között az is indokolta, hogy a korábbi szabályozás egyházalapításra vonatkozó nagyvonalú feltételei lehetőséget adtak az alapjoggal való visszaélésre.¹¹

III. Az egyházak gazdálkodása

Az egyházak gazdálkodására vonatkozó szabályokat részben az Ehtv., részben pedig az egyházak hitéleti és közcélú tevékenységének anyagi feltételeiről szóló 1997. évi CXXIV. törvény (a továbbiakban: Eaf.tv.) tartalmazza. Ez utóbbit a Szentszékekkel kötött Vatikáni Megállapodással egy időben fogadták el, amely megállapodás a Katolikus Egyház finanszírozási kérdéseit rendezte átfogó jelleggel, különös tekintettel a közfeladatok ellátására nyújtott állami támogatások szabályaira, illetve a volt egyházi ingatlanok helyzetére.¹²

Az Ehtv. 8. § (1) bekezdése szerint – hasonlóan az Ltv. 16. § (1) bekezdésében foglaltakhoz – az állam a vallási közösségek irányítására, felügyeletére szervet nem működtethet, és nem hozhat létre. Ahogyan arra az Alkotmánybíróság korábbi határozatában már rámutatott: az állam semlegesége nem zárja ki azt, hogy az állam tekintettel legyen az

egyházak olyan sajátosságaira, amelyek ezeket megkülönböztetik más társadalmi szervezetektől, egyesületektől, érdekképviseleti szervektől; együttműködjön az egyházakkal azok közhasznú tevékenysége kapcsán, anyagi eszközökkel (pénzzel, illetve ingatlannal) is támogassa az egyházak működését, ezzel lényegében az alkotmányos alapjogok megvalósítását elősegítve.¹³ Ennek megfelelően már a korábbi szabályozás is lehetővé tette az egyház intézményeinek állami támogatását.

Az Ltv. 19. § (1) bekezdése alapján az állam az egyházi jogi személy nevelési-oktatási, szociális és egészségügyi, sport, gyermek- és ifjúságvédelmi intézményei működéséhez – külön törvény rendelkezései szerint – normatív módon meghatározott, a hasonló állami intézményekkel azonos mértékű költségvetési támogatást nyújt, illetőleg a támogatás az ilyen ellátásokra elkülönített pénzeszközökből történik. A hivatkozott rendelkezés vizsgálatával összefüggésben az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a támogatás önmagában nem jelenti az állam intézményes összekapcsolódását az egyházakkal, vagy az állam azonosulását valamely vallási tanítással, továbbá nem korlátozza az egyházi önkormányzati jogot sem. Mindebből következően a testület megállapította, hogy a vizsgált jogszabályi rendelkezés nem ellentétes az állam és egyház elválasztásának Alkotmányban rögzített szabályával.¹⁴

A hatályos szabályozás 20. § (1) bekezdése alapján az egyházi jogi személy az általa vagy intézménye útján ellátott 9. § (1) bekezdése szerinti tevékenysége¹⁵ után a hasonló tevékenységet folytató állami vagy helyi önkormányzati intézményekkel azonos mértékű támogatásra jogosult. Az egyház emellett adókedvezményben, illetve azzal egy tekintet alá eső más kedvezményben is részesíthető. Továbbá a jogszabály azt is lehetővé teszi, hogy az egyház – céljai megvalósítása érdekében – jogosult gazdasági-vállalkozási tevékenységnek nem minősülő tevékenységet, valamint elsődlegesen végzett tevékenysége mellett gazdasági-vállalkozási tevékenységet folytatni, a polgári jogviszonyokban korlátozás nélkül részt venni, gazdasági társaságot és civil szervezetet létrehozni, azokban részt venni. A jogszabály indokolása szerint az egyház elsősorban vallási tevékenységet végez, azonban részt vállalhat a társadalom értékkeremtő szolgálatában, ennek érdekében közcélú tevékenységet végezhet. Az egyenlő finanszírozás elvét már 1997-ben kimondta az Alkotmánybíróság, ezt követően pedig nemzetközi és kétoldalú megállapodásokba is bekerült, indokolt tehát annak a sarkalatos törvényben történő rögzítése.¹⁶

A bevett egyházak gazdálkodása két csoportba került felosztásra jelen tanulmányban: az egyházak bevételeiket egyrészt közvetlen, állami eszközök igénybe vétele nélkül szerzik, míg másik részéhez állami támogatás útján jutnak. A következőkben ezen két forrásból származó bevételek kerülnek bemutatásra.

¹⁰ RIXER Ádám: *Egyházak és vallási célú egyesületek gazdálkodás*. In: ANTALÓCZY Péter: *Egyházjog I.* Budapest, Patrocinium, 2013. 279.

¹¹ A 2011. évi CCVI. törvény indokolása

¹² A szerződést 1997. július 20-án jött létre a Magyar Köztársaság és az Apostoli Szentszék között, kihirdette a Katolikus Egyház magyarországi közszolgálati és hitéleti tevékenységének finanszírozásáról, valamint néhány vagyoni természetű kérdéssről szóló 1999. évi LXX. törvény. A megállapodást a 2013. évi CCIX. törvény módosította.

¹³ SÓLYOM László: *Az alkotmánybíráskodás kezdetei Magyarországon*. Budapest, Osiris, 2001. 491.

¹⁴ 381/B/2004. AB határozat, 2005, 1234, 1241.

¹⁵ Ilyen tevékenység a történelmi és kulturális értékeket megőrző, nevelési-oktatási, felsőoktatási, egészségügyi, karitatív, szociális, család-, gyermek- és ifjúságvédelmi, kulturális vagy sporttevékenység.

¹⁶ A 2011. évi CCVI. törvény 19. §-ához fűzött indokolás.

1. A saját bevételek

A jogszabály meghatározza a vallási közösségek bevételeinek forrásait, amely elsősorban természetes személyek, jogi személyek, jogi személyiség nélküli szervezetek adományából és egyéb hozzájárulásaiból, illetve ezek hasznáiból tevődik össze. A vallási közösségek e mellett adományokat is gyűjthetnek, illetve az államháztartás alrendszeriből, európai uniós forrásokból, vagy nemzetközi megállapodás alapján finanszírozott programokból támogatásban részesülhetnek (Ehtv. 19/A. §). A szabályozásból kitűnik, hogy a jogalkotó nem tesz különbséget a vallási tevékenységet végző szervezet és a bevett egyházak között.

A jogalkotó ugyanakkor csak az egyházak esetében határozza meg azokat a tevékenységeket, amelyek gazdasági-vállalkozási tevékenységnek nem minősülnek, és amelyek vonatkozásában az egyház mentesül az adó- és járulékfizetési kötelezettség alól, így helyzetük a vallási tevékenységet végző szervezetekhez képest kedvezőbb. Az alábbi tevékenységek nem minősülnek gazdasági-vállalkozási tevékenységnek az Ehtv. 22. § (2) bekezdése alapján:

- a hitéleti tevékenységet és a történelmi és kulturális értékeket megőrző, nevelési-oktatási, felsőoktatási, egészségügyi, karitatív, szociális, család-, gyermek- és ifjúságvédelmi, kulturális vagy sporttevékenységet szolgáló intézmény vagy sportintézmény működtetése, valamint az ilyen és a környezetvédelmi tevékenység folytatása;
- az üdülő hasznosítása egyházi személy részére történő szolgáltatásnyújtás révén;
- a hitellehez szükséges kiadvány, kegytárgy előállítása, értékesítése;
- az egyházi célra használt ingatlan részleges hasznosítása;
- a temető fenntartása;
- a kizárólag hitéleti tevékenységet, környezetvédelmi tevékenységet vagy a történelmi és kulturális értékeket megőrző, nevelési-oktatási, felsőoktatási, egészségügyi, karitatív, szociális, család-, gyermek- és ifjúságvédelmi, kulturális vagy sporttevékenységet szolgáló immateriális jószág, tárgyi eszköz és készlet értékesítése, ideértve a munkaruha megterítését is;
- a hitéleti tevékenységhez, a környezetvédelmi tevékenységhez és a történelmi és kulturális értékeket megőrző, nevelési-oktatási, felsőoktatási, egészségügyi, karitatív, szociális, család-, gyermek- és ifjúságvédelmi, kulturális vagy sporttevékenységhez kapcsolódó kiegészítő szolgáltatásnyújtás, az ilyen tevékenységet szolgáló eszköz nem nyereségszerzési célú hasznosítása;
- az államtól vagy a helyi önkormányzattól átvállalt közfeladat ellátása során létrehozott termék, jegyzet, tankönyv, kiadvány, tanulmány előállítása és értékesítése;
- az egyházi személyek öngondoskodása céljára létrehozott nyugdíjintézet vagy nyugdíjalap működtetése;
- az egyházi jogi személy nevének, rövidített nevének, köznyelvben meghonosodott elnevezésének, címerének, illetve logójának más által történő használatához adott hozzájárulás.

Ezen tevékenységek bevételeit is meghatározza a törvény, amelyek a szolgáltatás ellenértéke, díja, térítése; a tevékeny-

séghez kapcsolódó kártalanítás, kártérítés, kötbér, bánatpénz, bírság és adóvisszatérítés; a tevékenységhez kapcsolódóan visszafizetési kötelezettség nélkül kapott – pénzügyileg rendezett – támogatás, juttatás; és a szabad pénzeszközök betétbe, értékpapírba elhelyezése után a hitelintézettől, az értékpapír kibocsátójától kapott kamatnak, osztaléknak, illetve az értékpapír hozamának olyan része, amelyet a gazdasági-vállalkozási tevékenységnek nem minősülő tevékenység bevétele az összes bevételben képvisel. A bevett egyházak a bevételeket – az Eaf.tv. 2. § (2) bekezdése alapján – kötelesek nyilvántartani.

A bevett egyházak saját bevételeire belső egyházi szabályok vonatkoznak, amelyeknek főbb elemeit érdemes közelebbről is megvizsgálni. A következőkben két bevett egyház gazdálkodására vonatkozó szabályozás egyes elemei kerülnek bemutatásra.

A Magyar Katolikus Egyház anyagi forrásaira vonatkozó szabályokat a Codex Iuris Canonici (a továbbiakban: Egyházi Törvénykönyv) V. könyve tartalmazza. A 1254. kán. 1. § szerint a katolikus egyháznak született joga, hogy a világi hatalomtól függetlenül anyagi javakat szerezzen, birtokoljon, igazgasson és elidegenítsen sajátos céljai szolgálatára, amelyek az istentisztelet megrendezése, a klérus és a többi szolgálattevők tisztaságának biztosítása, a szent apostoli tevékenység és különösen a szegényekkel szemben a segítő szeretet cselekedeteinek gyakorlása. Az Egyházi Törvénykönyv szerint a krisztushívők anyagi javakat az egyház javára átadhatnak (1261. kán. 1. §), hozzájárulnak az egyház szükségleteinek fedezéséhez (1262. kán.), a püspöki konferencia szabályokat állapíthat meg a gyűjtésekkel kapcsolatban (1265. kán. 2. §), valamint a tartomány püspökeinek gyűlése meghatározza a szentségek és szentelmények kiszolgáltatása alkalmából felajánlandó adományokat (1263. kán.). Ez utóbbiak kiszolgáltatásáért felajánlandó adományokat az egyházmegyei körlevelekben kiadott stóladíjszabás határozza meg.¹⁷ Ebbe beletartozik a harangozás, az esküvő, a temetés illetve a gyászmise. Ebben a körben szükséges még kiemelni a perselypénzt, amely szintén adómentes¹⁸. Ezt a vasárnapi szentmise adományaiból gyűjtik és jellemzően a templom fenntartását szolgálják, azonban alkalmanként célgyűjtést is tartanak.

A Református Egyház szabályozása is átvette és beépítette egyházi törvénykönyvébe a fentebb ismertetett jogszabályok vonatkozó rendelkezéseit. A Magyarországi Református Egyház Gazdálkodásáról szóló 2013. évi IV. törvény II. része szabályozza az egyház gazdálkodásának anyagi forrásait. A 9.§ (1) bekezdése alapján az egyház szolgálatainak ellátására, hitéleti működési költségeinek fedezésére anyagi áldozatot kér és fogad el. Az egyház hitéleti bevételeit az egyházfenntartói járulék, a perselypénz, az adományok és az egyházi szolgálatokért adott adományok (stólaadományok) alkotják. E mellett az egyház anyagi támogatást is elfogad, ha azok egyházi szolgálatokhoz és tevékenységekhez nyújtanak segítséget és annak elfogadása nem ellentétes az állami és az egyházi jog-

¹⁷ SZILÁGYI Bernadett: *Az egyházak finanszírozásának kérdései*. Doktori értekezés. Debrecen, 2013.

¹⁸ A személyi jövedelemadóról szóló 1995. évi CXVII. törvény 1. számú mellékletének 4.8. pont a) pontja.

szabályokkal, valamint a Magyarországi Református Egyház hitvallásokban megfogalmazott értékrendjével. Szabályozzák továbbá a fenntartói járulék évi összegét, amelyet az egyházköztség presbitériuma határoz meg.

Összességében elmondható, hogy a jogalkotó megteremtette annak a lehetőségét, hogy az egyházaknak saját bevételeik legyen, amelyet adományok gyűjtésével, szolgáltatásaiért kapott díjakból, hozzájárulásokból és vállalkozási tevékenységükből származik. Ugyanakkor ezen bevételeket kikényszeríteni nem lehet, a meg nem fizetésük esetén szankciók nem állnak rendelkezésre, azt az adott közösség tagjai, önkéntes alapon juttatják az általuk választott egyháznak. Ebből következően ez a bevételi forrás lehet igen csekély mértékű és kiszámíthatatlan is, a kevesebb számú követővel rendelkező vallási közösségek önfenntartása így nehézségekbe ütközhet, ezért is van kiemelkedő szerepe a különböző állami támogatásoknak az egyházak gazdálkodásában.

2. Állami támogatások

Az állam által az egyházaknak nyújtott támogatások kategorizálása nem egységes, többféle csoportosításra is találunk példát a szakirodalomban. A direkt és indirekt támogatási formák, a szabadon felhasználható és a felhasználáshoz kötött közpénzek alapján történő csoportosítás is lehetséges. Ugyancsak csoportosítani lehet a támogatásokat aszerint, hogy azokat az egyházak hitéleti jellegű tevékenységére vagy a közfeladatot ellátó tevékenységére nyújtották.¹⁹ Jelen tanulmányban azonban – Rixer Ádám felosztása nyomán – a közvetlen (pl.: pénzben vagy egyéb materiális formában nyújtott állami támogatás) és a közvetett (pl.: adókedvezmény útján nyújtott) állami támogatások szerinti csoportosítás kerül bemutatásra a következőkben.²⁰

2.1. A közvetlen állami támogatások esetében beszélhetünk pénzbeli és nem pénzbeli, azaz egyéb állami támogatásokról

2.1.1. A pénzbeli támogatások

Az állam által nyújtott pénzbeli támogatások többségében az egyházak által végzett közfeladatokhoz kapcsolódnak. Az Ehtv. már hivatkozott 20. § (1) bekezdése biztosít lehetőséget arra, hogy az egyház az általa vagy intézményei útján ellátott, nevelési-oktatási, felsőoktatási, egészségügyi, karitatív, szociális, család-, gyermek- és ifjúságvédelmi, kulturális vagy sporttevékenység után a központi költségvetésből támogatás-

ra jogosult, amelynek részleteit az éves költségvetési törvény tartalmazza.

A korábbi szabályozás alapján az egyházak már az 1990-es évektől bekapcsolódtak közfeladatok ellátásába. Az Ltv. 17. § alapján az egyházi jogi személy elláthatott minden olyan nevelési-oktatási, kulturális, szociális, egészségügyi, sport, illetőleg gyermek- és ifjúságvédelmi tevékenységet, amelyet törvény nem tartott fenn kizárólagosan az állam vagy állami szerv (intézmény) számára. E tevékenységi körben az egyházi jogi személy intézményt létesíthetett és tarthatott fenn. Továbbá biztosították annak a lehetőségét is, hogy az állam által fenntartott nevelési és oktatási intézményekben – a tanulók és a szülők igényei szerint – nem kötelező jelleggel vallásoktatást is tarthattak. Azáltal, hogy a jogalkotó megteremtette a lehetőséget az egyházak számára a közfeladatok ellátásában való részvételle, amelyhez az egyházak intézményt is létesíthetnek, külön törvény rendelkezései szerint normatív módon meghatározott, a hasonló állami intézményekkel azonos mértékű költségvetési támogatást is nyújtottak az egyházi intézmények működéséhez. Az ilyen ellátások támogatása elkülönített pénzeszközökből történt [Ltv. 19. § (1) bekezdés].

Az egyházak finanszírozásával összefüggésben az Eaf. tv. több új elemet is tartalmaz (pl.: adóátírányításos módszeren alapuló finanszírozás bevezetése, mely alapján az állampolgárok rendelkezhetnek az adójuk egy százalékáról az általuk választott egyház javára), amely szerint a bevett egyház a korábbi szabályozásban meghatározott támogatáson felül ún. kiegészítő támogatásra is jogosult. A kiegészítő támogatás alapja a közszolgáltatásokban részesülők azon döntése, ahogyan az egyházi intézmények közszolgáltatásait igénybe veszik [Eaf tv. 6. § (1) bekezdés]. Emellett a 7. § (1) bekezdése alapján a bevett egyház a tulajdonában lévő közcélú tevékenységet szolgáló és egyéb ingatlanjainak, a vallási, kulturális örökség értékeinek, a műemlékeknek és a művészi alkotásoknak a megőrzéséhez, felújításához, gyarapításához, továbbá levéltára, könyvtára, múzeuma működéséhez a központi költségvetésről szóló törvényben meghatározott összegű, az államiakhoz hasonló támogatásban részesül.

Az egyházak mint korábban láthattuk jelenleg is kapnak támogatást a költségvetésből, ennek részletszabályait a már korábban hivatkozott hatályos jogszabályokon kívül az egyes egyházakkal kötött megállapodások is tartalmazzák. Az alábbiakban ezen pénzbeli támogatások kerülnek kifejtésre.

a) A jogalkotó már 1990-től elismerte az egyházak jogát az oktatási tevékenység folytatására [Ltv. 17. § (1) bekezdés] és a volt egyházi ingatlanok tulajdonjogának rendezésével ennek gyakorlati megvalósulását is biztosította, így újraéledt az egyházi iskolarendszer. Ugyanakkor kezdetben teljes mértékben a helyi önkormányzatok feladata volt a közfeladatok, így az oktatás megszervezése is. Korábban a közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény 118. § (3) és (4) bekezdése írta elő, hogy a központi költségvetés az állami szervek és a helyi önkormányzatok, valamint a nem állami, nem helyi önkormányzati intézményfenntartók részére az általuk fenntartott nevelési-oktatási intézmények működéséhez normatív költségvetési hozzájárulást biztosít. A normatív hozzájárulás mellé az egyházi közoktatási intézmények kiegészítő tá-

¹⁹ Lásd a témában részletesen: SIMON István (szerk.): *Pénzügyi jog I.* Osiris, Budapest, 2007. 120.; RIXER Ádám: *Egyházak gazdálkodása, egyházi pénzügyek*, Glossa Juridica 2011/1.; FEDOR Tibor: *Egyház-financezírozás Magyarországon*, forrás: http://www.mtak.hu/interreg/kotet2/20_fedor.pdf (letöltés: 2016.09.20.); SCHANDA Balázs: *Állami Egyházjog. Vallásszabadság és vallási közösségek a mai magyar jogban*. Budapest, Szent István Társulat, 2012.; SZATHMÁRY Béla: *Magyar egyházjog*, Budapest, Századvég, 2004.

²⁰ RIXER i. m. 279.

mogatást is kaptak az államtól olyan arányban, amilyenben ezek az intézmények állami vagy önkormányzati feladatokat vállaltak át.²¹ A korábbi szabályozást felváltotta a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény, amely szerint a köznevelési alapfeladatok ellátásáról az állam gondoskodik, a köznevelési feladatokat az állam intézmény alapításával és fenntartásával, továbbá az egyházi köznevelési intézmény, a nemzetiségi önkormányzat fenntartásában álló vagy a magán köznevelési intézmény útján látja el. A törvény szerint óvodát a települési önkormányzat is alapíthat [2. § (4) bekezdés], köznevelési intézményt viszont az állam, illetve a nemzetiségi önkormányzat, egyházi jogi személy, vallási tevékenységet végző szervezet illetve más személy vagy szervezet alapíthat és tarthat fenn, ha a tevékenység folytatásának jogát megszerezte [2. § (3) bekezdés]. A törvény rendelkezése szerint a közszolgálati feladatot az állam látja el [2. § (2) bekezdés], a köznevelési intézmények fenntartására pedig létrejött a Klebelsberg Intézményfenntartó Központot (a továbbiakban: KLIK). A központosítást és az intézmények fenntartásával kapcsolatos változásokat sok kritika érte, míg az egyházi iskolák iránti kereslet megnövekedett, illetve sok önkormányzat a KLIK helyett inkább egyházi fenntartásba engedte át a területén lévő iskolákat, mivel azokat az átszervezés nem érintette, valamint a finanszírozásuk kiszámíthatóbb, hiszen a már fentebb említett normatív támogatás mellett kiegészítő támogatást is kapnak.

- b) Az állam által a felsőoktatási intézményeknek nyújtott támogatás külön csoportot képez, amely a felsőoktatási intézmények eltérő helyzetéből fakad. A felsőoktatási intézmények működéséhez biztosított állami támogatás rendszerét a Kormány határozza meg, mértékét az éves központi költségvetés állapítja meg. Az egyházi felsőoktatási intézmények hittudományi és hitélettel összefüggő képzést folytatnak, de létesíthetnek nem hittudományi kart, azaz világi szakokat is, amelyet az állam – a jogszabályban meghatározott feltételek teljesülése esetén – elismer, így a hallgatói finanszírozásra is lehetőség nyílik.²² Az államnak ugyanakkor nincs beleszólása az oktatási tevékenység tartalmába, a hitéleti képzés meghatározása az egyházi felsőoktatási intézmény joga.

A finanszírozás tekintetében a nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvény szerint a felsőoktatási intézmény működéséhez az állam biztosít támogatást, amelyet a kormány határoz meg és az éves költségvetésről szóló törvény állapítja meg. Az egyházi felsőoktatási intézmények a kormánnyal kötött megállapodás alapján válnak állami támogatásra jogosulttá [84. § (3) bekezdése]. A törvény külön fejezetet szentel az egyházi felsőoktatási intézményeknek. A 92. § (1) bekezdése alapján a Magyar Köztársaság és az Apostoli Szentsek között létrejött megállapodás alapján a Magyar Katolikus Egyház, továbbá a Kormánnyal a felsőoktatási feladatok ellátásá-

ra megállapodást kötő egyházi felsőoktatási intézmény, kollégium és diákotthon a magyar állami (rész)ösztöndíjjal támogatott képzésben részt vevő hallgatói arányában jogosult a fenntartási feladatokhoz biztosított állami támogatásra, továbbá eseti és egyedi támogatásokra.

- c) Az állam pénzbeli támogatáson keresztül kíván hozzájárulni az oktatási-nevelési, és felsőoktatási intézményekben szervezett hitéleti oktatáshoz is. Az Ehtv. 21. § (1) bekezdésében foglaltak szerint az egyház – a közösségi célok érdekében történő együttműködésre tekintettel – az állam, a helyi önkormányzat vagy a nemzetiségi önkormányzat által fenntartott nevelési-oktatási intézményben és az állam vagy az országos nemzetiségi önkormányzat által fenntartott felsőoktatási intézményben – törvényben meghatározott módon – hitéleti oktatást szervezhet, amelynek költségeit az állam biztosítja. A törvény azt is előírja, hogy az oktatáshoz szükséges tárgyi feltételeket és más iskolai foglalkozással nem ütköző időpontját a nevelési-oktatási, illetve felsőoktatási intézmény, míg az oktató személyét az egyház biztosítja. A szabályozásból láthatjuk, hogy hitéleti oktatást a bevett egyházak végezhetnek, a jogalkotó a vallási tevékenységet végző szervezeteknek ugyanakkor erre nem biztosít lehetőséget. A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény különbséget tesz az állam, a helyi önkormányzat vagy a nemzetiségi önkormányzat által fenntartott nevelési-oktatási intézményben a szülő, tanuló kérésére szervezett és a nem kötelező tanórai foglalkozások részét képező hitoktatás (fakultatív hitoktatás), valamint az erkölcsóra helyett választható hit- és erkölcsoktatás között. A fakultatív hitoktatásnál és a hit- és erkölcsoktatásnál az egyházi jogi személynek a feladata az oktatás megszervezése. A 2017. évi költségvetésben a hittanoktatás állami támogatásának mértéke 3,1 milliárd forint.²³
- d) Az egyházak szociális, egészségügyi és kulturális intézményeit is támogatja az állam, a 2017. évi költségvetésben például az egyházi fenntartású egészségügyi intézmények kiegészítő támogatása 300 millió forintot tesz ki.²⁴
- e) Az egyházi tulajdonban lévő, közcélú tevékenységet szolgáló és egyéb ingatlanok, műemlékek és művészi alkotások megőrzéséhez, felújításához, gyarapításához is támogatást nyújt az állam, ami szintén az éves központi költségvetésben kerül meghatározásra. Olyan eset is előfordul, hogy az állami költségvetés külön is támogat egy-egy egyházi nagyrekonstrukciós beruházást (pl.: Szent István Bazilika felújítása).²⁵ A tervezett költségvetésből az egyházi épített örökség védelmére 1 milliárd 450 millió forintot szánnak.
- f) Az egyház által ellátott alap- és egyéb közcélú tevékenység elősegítésére további központi költségvetési támoga-

²³ 2016. évi XC. törvény Magyarország 2017. évi központi költségvetéséről, 1. melléklet, XX. EMBERI ERŐFORRÁSOK MINISZTERIUMA fejezet, 20.cím, 55. alcím, 2. jogcímcsoport, 1. jogcím.

²⁴ 2016. évi XC. törvény Magyarország 2017. évi központi költségvetéséről, 1. melléklet, XX. EMBERI ERŐFORRÁSOK MINISZTERIUMA fejezet, 20.cím, 22. alcím, 26. jogcímcsoport.

²⁵ RIXER i. m. 287.

²¹ Ezt az Alkotmánybíróság a 22/1997. (IV. 25.) AB határozata rendelkezésében alkotmányos követelményként állapította meg. ABH 1997, 107.

²² SCHANDA i. m. 104.

tás is adható.²⁶ Emellett az idei évben az állam különböző kiemelt projekteket is támogat; ilyen a reformáció ötszázadik évfordulójával összefüggő támogatás a Debreceni Református oktatás-nevelési intézményrendszer infrastrukturális fejlesztésére, amelynek keretében 2017-re, a Reformáció ötszázadik évfordulójára 10 milliárd forintból a debreceni református oktatási épületek XXI. századi színvonalnak megfelelően újulnak meg²⁷, valamint a Reformáció Emlékbizottság programjait is támogatja az állam.

- g) Az 5000 lakosnál kisebb településeken szolgálatot teljesítő egyházi személyek jövedelmét az állam az egyházakkal való megállapodás alapján kiegészíti (jelenleg 10 egyháznak van ilyen megállapodása: a Magyar Katolikus Egyháznak, a Magyarországi Református Egyháznak, a Magyarországi Evangélikus Egyháznak, a Magyarországi Baptista Egyháznak, Magyarországi Unitárius Egyháznak, az Evangéliumi Pünkösdi Közösségnek, a Konstantinápolyi Egyetemes Patriarchatus Magyarországi Ortodox Egyházmegyéjének, a Budai Szerb Ortodox Egyházmegyének, és a Magyarországi Román Ortodox Egyházmegyének).²⁸ Erre a jövő évi költségvetés alapján 1 milliárd 930 millió forintot szánnak²⁹. Itt szükséges megjegyezni, hogy lehetőség van az 5000 lakosnál kisebb határon túli magyar szóróványú településeken a magyar nyelven szolgálatot teljesítő egyházi személyek kiegészítő támogatásáról szóló megállapodások megkötésére is.³⁰
- h) Külön támogatja az állam a zsidó temetők fenntartását is,³¹ mivel számos településen nem maradt zsidó közösség, amely a temetők gondozását, vagy akár felújítását el tudná végezni.³²

2.1.2. Egyéb támogatási formák

A második világháborúig az egyházak jelentős ingatlanállománnyal rendelkeztek, amelyek a diktatúra kiépítését és a magántulajdon felszámolását követően állami tulajdonba kerültek. A rendszerváltást követően az ingatlanok vonatkozásában egy vegyes rendszer alakult ki, mivel bizonyos ingatlanok természetben történő visszaadása mellett az egyházak pénzbeli támogatásban is részesültek. Az Országgyűlés már

²⁶ RIXER i. m. 287.

²⁷ <http://www.kormany.hu/hu/emberi-eroforrasok-miniszteriuma/egyhazi-nemzetisegi-es-civil-tarsadalmi-kapcsolatokert-felelos-allamtitkarsag/hirek/otvener-gyermek-kezdi-meg-a-tanevet-az-orosz-reformatus-koznevelési-intezmenyeiben-orosz-reformatus-tanevnyitoturkeven> (letöltés 2016.09.18.)

²⁸ FEDOR Tibor: *Egyház-finanszírozás Magyarországon*. 415. http://www.mtak.hu/interreg/kotet2/20_fedor.pdf (letöltés: 2016.09.18.)

²⁹ 2016. évi XC. törvény Magyarország 2017. évi központi költségvetéséről, 1. melléklet, XX. EMBERI ERŐFORRÁSOK MINISZTERIUMA fejezet, 20. cím, 55. alcím, 5. jogcímcsoport, 1. jogcímszám.

³⁰ RIXER i. m. 287.

³¹ FEDOR i. m. 415.

³² Rácalmási temető felújításához is az állam például 8 millió forintot nyújtott. Forrás: <http://www.kormany.hu/hu/miniszterelnokseg/parlamenti-allamtitkar/hirek/a-kormany-tobb-szaz-millio-forintot-biztosit-zsido-temetok-rendbetetelere> (letöltés: 2016.09.20.)

1991-ben elfogadta a volt egyházi ingatlanok tulajdoni helyzetének rendezéséről szóló 1991. évi XXXII. törvényt (a továbbiakban: Etv.), amely 1948. január 1. után kártalanítás nélkül állami tulajdonba került egyházi ingatlanok tulajdonjogi helyzetét volt hivatott rendezni. A törvénnyel összefüggésben több indítvány is érkezett az Alkotmánybírósághoz arra hivatkozással, hogy a törvény sérti az Alkotmány 60. §-át (a gondolat, lelkiismeret és vallásszabadsághoz való jogot), mert az alapfokú oktatási intézmény épületének egyházi tulajdonba adása esetén nem biztosít lehetőséget a lelkiismereti és vallásszabadság jogán alapuló iskolaválasztásra. Az Alkotmánybíróság az indítványokat a 4/1993. (II. 12.) AB határozatban elutasította. A jogszabály alapján az érintett egyházak számára a hitéleti célok (vallásgyakorlás, konferenciatelep, egyházi igazgatás), illetve közcélok (oktatás, nevelés, egészségügyi, szociális cél, gyermek- és ifjúságvédelem valamint kulturális cél) megvalósításához szükséges ingatlanokat az államnak át kellett adnia [Etv. 2. § (2) bekezdése]. A jogszabály ugyanakkor lehetőséget biztosított arra is, hogy azon ingatlanok után, amelyeket az egyház természetben nem kért, számára át nem adtak vagy az egyház igénye más módon nem rendezhető, az igény járadékká alakítható [Etv. 2. § (5) bekezdése], amely az igénylő egyház jogutód nélküli megszűnéséig tart (örökjáradék). Az egyházak összesen több mint nyolcezer igényt terjesztettek elő.

A Szentszékkal kötött Vatikáni Megállapodás és az azt követő törvénymódosítások ezen a területen is jelentős változtatásokat eredményeztek: az ingatlanrendezés befejezésének eredeti 2001-es határidejét 2011-re módosították és bevezették az ingatlanjáradék jogintézményét, amelyet az állam évente rendszeresen folyósított és amely hitéleti, valamint közcélokra szabadon felhasználható. A járadék mértéke az ingatlanok évente valorizált értékének az 5%-a.³³ Az egyházi ingatlanrendezésre a jövő évi központi költségvetés alapján 17,72 milliárd forint kerül kifizetésre. E fejezet alatt szükséges megemlíteni azt a finanszírozási lehetőséget is, amelyre mind az Eaf.tv., mind az Etv. lehetőséget biztosít. Az Eaf.tv. 10. § kimondja, hogy a Kormány jogosult a bevett egyházat közcélú tevékenysége folytatásához szükséges ingatlan megszerzéséhez segíteni. Az Etv. 17. § (2) bekezdése alapján az egyház kérheti a Kormánytól az Etv. hatálya alá tartozó, de annak hatálybalépésekor már nem állami vagy helyi önkormányzati tulajdonban levő – az egyház tevékenysége szempontjából különleges jelentőségű (szakrális) – ingatlan megszerzéséhez szükséges pénzügyi fedezet biztosítását, illetőleg az ingatlanok a kisajátítását az egyház részére történő átadás céljából. A kérelmet a miniszternél lehet előterjeszteni. A kérelemről – bizottsági előkészítés után – a Kormány dönt, és ennek alapján az ingatlanra vonatkozó kisajátítási kérelmet a miniszter nyújtja be.

Az Eaf.tv. hivatkozott rendelkezését is megtámadták az Alkotmánybíróság előtt, mivel az indítványozók álláspontja szerint a rendelkezés alapján az egyházak támogatása diszkriminatív az egyéb közcélú tevékenységet végző szervezetek,

³³ Tájékoztató az egyházi ingatlanrendezés aktuális helyzetéről, forrás: <http://www.nefmi.gov.hu/egyhazi-egyhazi-ingatlanrendezes/egyhazi> (letöltés: 2016.09.20.)

állami, önkormányzati intézmények állami finanszírozásával szemben. A testület a 381/B/2004. AB határozatban megállapította, hogy Eaf.tv. 10. §-a „*az egyházak számára konkrét támogatást nem állapít meg. Ennek alapján az egyházak állami finanszírozásban, konkrét ingatlan-juttatásban nem részesülnek. Konkrét támogatásra való jogosultság vagy támogatási kötelezettség hiányában a vizsgált rendelkezésből az egyházak és más szervezetek, illetve intézmények állami finanszírozása közötti különbségtétel sem következik.*”³⁴ A testület a kifogásolt rendelkezés és az Alkotmány 70/A. §-a között alkotmányjogilag értékelhető összefüggést nem állapított meg. Az Eaf.tv. 3. § (1) bekezdése alapján a járadék az egyház hitéleti és közcélú tevékenységének finanszírozására használható fel.

*2.2. A közvetlen állami támogatások mellett található olyan ún. ösztönzőket, illetve olyan jogintézményeket, amelyeknek köszönhetően az egyházak közvetetten jutnak támogatáshoz*³⁵

a) Az egyik ilyen a személyi jövedelemadó meghatározott részének (1%) felajánlása valamely olyan egyház részére (adóátírányításos rendszer), amely az adóhatóságtól technikai számot igényelhet. A finanszírozási forma egyik előnye, hogy az állampolgárok (adózók) azok, akik az általuk választott egyházat (csak egy kezdeményezett lehet kiválasztani) anyagi támogatásban részesíthetik, az állam ennek „csak” a technikai megvalósulását biztosítja. Az adózók minden év május 20-ig bezáróan – a személyi jövedelemadó bevallásával egy időben – rendelkezhetnek a felajánlásról. Az adózó dönthet úgy is, hogy nem kíván élni ezzel a lehetőséggel, ebben az esetben az összeg a költségvetés bevételeit képezi, felhasználásáról pedig az állam dönt.

A modell bevezetésekor az Alkotmánybírósághoz több indítvány érkezett, kérve a személyi jövedelemadóról szóló 1996. évi CXXVI. törvény és a személyi jövedelemadó meghatározott részének az adózó rendelkezése szerinti felhasználásáról szóló 1996. évi CXXVI. törvény alkotmányellenességének megállapítását és megsemmisítését. Az indítványozók kifogásolták, hogy a támadott jogszabályi rendelkezések az állampolgárok közül csak az adófizetőknek, illetve az adófizetők szűk csoportjának biztosítják a személyi jövedelemadó meghatározott része feletti rendelkezési jogot. Álláspontjuk szerint ez ellentétben állt a demokratikus jogállam alkotmányos elvével, a hátrányos megkülönböztetés tilalmával, az egyesüléshez, a gazdasági, társadalmi érdekszervezet alakításához, a művelődéshez, a tudományos és művészeti élet szabadságához való joggal, valamint a közteherviselés kötelezettségével, mivel az adók felhasználásáról csak a választóknak vagy az Országgyűlésnek van joga dönteni. Az indítványozók kifogásolták azt is, hogy az egyházak tekintetében a törvény a többi kedvezményezettől eltérő szabályozást tartalmaz. Az Alkotmánybíróság az indítványokat elutasította a

10/1998. (IV. 8.) AB határozatában. A testület abból indult ki, hogy az adó a közkiadások finanszírozásának egyik forrása, amelyből az állami feladatok teljesítésével összefüggő költségeket kell fedezni. A közkiadások finanszírozásához szükséges pénzalap előteremtése és annak elosztása is az Alkotmányból és más jogszabályokból fakadó közhatalmi jogosultság. A törvény lehetőséget biztosít a magánszemélyeknek, amely alapján az adózó maga dönt adója meghatározott részének felhasználásáról. Ezt a jogosultságot az adóztatás közhatalmi jogát és az állami költségvetés megállapításának hatáskörét gyakorló Országgyűlés törvényben ruházta át a magánszemély adózóra. A testület a magánszemély adózónak a támadott jogszabályi rendelkezésben lehetővé tett közhasznú célzatú közreműködését az állami pénzgazdálkodásban nem találta alkotmányellenesnek. Az indítványozók hátrányos megkülönböztetésre és a visszaható hatályú jogalkotásra való hivatkozására a testület kifejtette, hogy a támogatást igénybe vevő szervezetekkel szembeni feltételek támasztásával a jogalkotó célja, hogy kiszűrje azon egyesületeket és alapítványokat, amelyeket csak a támogatás igénybevételére hoznak létre, illetve hogy a feladatukat ténylegesen ellátó szervezetek juthassanak a támogatáshoz. A jogszabály alsó összeghatár bevezetésére vonatkozó rendelkezésének alkotmányellenességét sem állapította meg a testület, mivel a diszkrimináció tilalmából nem következik az, hogy az államnak ne lenne joga figyelembe venni a jogalkotás során az emberek között ténylegesen meglévő különbségeket.

A hatályos szabályozás szerint az Eaf.tv. 4. §-a alapján az egyház jogosult a rendelkező nyilatkozatot tevő magánszemélyek által befizetett személyi jövedelemadó egy százalékára, amely az egyház belső szabályában meghatározott módon használható fel. Ezen túl az egyház további kiegészítő támogatásra is jogosult. A (3) bekezdés alapján amennyiben az egyházakat megillető összegek „*együttesen és összesen nem érik el a nyilatkozattal érintett évre vonatkozóan – a személyi jövedelemadó meghatározott részének az adózó rendelkezése szerinti felhasználása vonatkozásában – befizetett adó egy százalékát, ennek mértékéig a bevett egyházaknak ténylegesen átutalandó és a központi költségvetésről szóló törvényben célként meghatározott előirányzatot biztosítandó összeget a központi költségvetésből ki kell egészíteni.*”

b) Az állam további kedvezményeket is biztosít a bevett egyházak számára. Ezek igen szerteágazóak, és különböző jogszabályokban lelhetőek fel.

Azok az adózók, akik a bevett egyháznak közcélú adomány juttatnak, részükre adókedvezmény igénybevételére jogosító igazolást állítanak ki, amelyet az adóhatóság köteles elfogadni³⁶.

³⁴ 381/B/2004. AB határozat, 2005, 1234, 1243.

³⁵ RIXER i. m. 292.

³⁶ A Tao.tv. 3. számú melléklete „B” fejezet 17. pontja szerint az adóévben adomány jogcímen visszafizetési kötelezettség nélkül adott támogatás, juttatás, térítés nélkül átadott eszköz könyv szerinti értéke, térítés nélkül nyújtott szolgáltatás bekerülési értéke, feltéve, hogy az adózó rendelkezik a közhasznú szervezet, az egyházi jogi személy, a közérdekű kötelezettségvállalás szervezője által az adóalap megállapítása céljából kiállított igazolással, amely tartalmazza a kiállító és az adózó megnevezését, székhelyét, adószámát, az adomány összegét és a támogatott célt.

Az egyházi jogi személy a társasági adóról és osztalékokról szóló 1996. évi LXXXI. törvény (a továbbiakban: Tao.tv.) alapján a társasági adó alanya [2. § (2) bekezdés g) pontja]. A törvény szerint „*az adóévben vállalkozási tevékenységet nem folytató egyházi jogi személy, ha az adóév utolsó napján ilyen jogalanyként minősül, társasági adókötelezettségét azzal teljesíti, hogy az adóévre bevallást helyettesítő nyilatkozatot tesz*”. [5. § (1) bekezdés]. Az adóalap meghatározása a Tao.tv. közhasznú szervezetekre vonatkozó rendelkezéseinek alkalmazásával kell megállapítani azzal, hogy „*az egyházi jogi személy az adóalap megállapításakor a vállalkozási tevékenység adóévi adózás előtti nyereségének azzal a részével is csökkentheti a vállalkozási tevékenység adózás előtti eredményét, amelyet kulturális, nevelési, oktatási, felsőoktatási, szociális és egészségügyi, gyermek- és ifjúságvédelmi, sport, tudományos és műemlékvédelmi tevékenység, továbbá a hitéleti célú ingatlanfenntartás bevétel meghaladó költsége, ráfordítása fedezetére használ fel, továbbá az e célból lekötött tartalékba helyezett összeggel*”. [9. § (5) bekezdése]. Kiemelendő még, hogy az adóelőleg bevallására és megfizetésére vonatkozó szabályokat a 26. § (11) bekezdése alapján az egyházi jogi személynek nem kell alkalmaznia.

Korábban az egyházi beruházások után általános forgalmi adó visszatérítést lehetett igényelni méltányossági alapon, azonban az EU csatlakozást követően ez a lehetőség megszűnt.³⁷ A hatályos Áfa törvény ugyanakkor adómentességet tesz lehetővé az egyházak számára a humán jellegű közszolgáltatásokkal és a vallási célokat szolgáló, az egyház tagjainak teljesített szolgáltatásnyújtások és ahhoz kapcsolódó termékértékesítésekkel összefüggésben [az általános forgalmi adóról szóló 2007. évi CXXVII. törvény 85. § (1) bekezdés].

Ezen felül az illetékekről szóló 1990. évi XCIII. törvény 5. § (1) bekezdés e) pontja alapján az egyházi jogi személy teljes személyes illetékmentességben részesül.

A gépjárműadóról szóló 1991. évi LXXXII. törvény 5. § d) pontja alapján pedig az egyházi jogi személy tulajdonában lévő gépjármű mentes az adó alól, a 17./D. § b) pontja alapján pedig mentes az adó alól az a személygépkocsi is, amelyet az egyházi jogi személy elsődlegesen vallási vagy azzal közvetlenül összefüggő más tevékenysége ellátáshoz üzemeltet.

Végül még megemlítenéd, hogy az egyházi szolgálati viszonyban álló egyházi személyek a társadalombiztosítás ellátásaira és a magánnyugdíjra jogosultakról, valamint e szolgáltatások fedezetéről szóló 1997. évi LXXX. törvény szerint biztosítottként minősülnek, kivéve a saját jogú nyugdíjast. Az egyház nyugdíjjárulékot, egészségbiztosítási járulékot és munkaerő-piaci járulékot a minimálbér után fizet, így az egyházi személyek az egészségbiztosítás szolgáltatásait és a szociális támogatásokat is igénybe vehetik.

IV. Összegzés

A rendszerváltást követően szükségessé vált az állam és mind a már létező, mind a később alapított egyházak közötti viszony szabályozásának kialakítása. A szabályozásnak egyszerre kellett figyelemmel lennie az állam semlegességének követelményére és a vallásszabadság legteljesebb érvényesülésére. A feladat nem volt könnyű, a szabályozást több támadás érte, különösen a finanszírozáshoz kötődő kérdéseket. Ennek ellenére az 1990-es évek elején kialakult szabályozás sokáig tartotta magát, az első jelentős változást a Szentszékkal kötött Vatikáni Megállapodás, majd az azt követően elfogadott Eaf. tv. hozta meg. Az állam a kezdetektől biztosította a jogszabályi lehetőségét annak, hogy az egyházaknak saját bevételeik legyenek, amelyet tevékenységük ellátására fordíthattak, valamint az állam e mellett pénzügyi támogatásokkal közvetlenül és közvetetten is támogatta az egyházakat. Az Alaptörvény és a vallási közösségekre, továbbá az egyházakra vonatkozó sarkalatos törvény számos jelentős változást hozott. Az egyik legjelentősebb a vallási közösségek két csoportjának meghatározása, és a bevett egyházakra vonatkozó szabályozás.

Bár sokan úgy gondolhatják, hogy az állam semlegességéből következően állami támogatást az egyházak részére nem kellene juttatni, azonban az állam részben ezzel biztosítja az állampolgárok vallásszabadsághoz való alapjogának érvényesülését az Alaptörvény VII. cikk (4) bekezdése végrehajtásaként, továbbá mint ahogyan láthattuk, a támogatások többnyire valamely közfeladat ellátásához, valamint az egyházak értékmező, értékteremtő feladatainak ellátásához kötődnek. Ezen feladatok ellátásában kiemelt szerep jut az egyháznak, amelynek finanszírozásához az állam hozzájárul.